

Preek gehouden op 17 december 2023
in de Westerkerk Amsterdam
Jesaja 65:17-25 Johannes 3:22-30
door dr. Cristina Pumplun

“God zij geloofd uit alle macht! Hij komt zijn volk bevrijden,” zo zongen we met de woorden van lieddichter Willem Barnard. Dit lied is Barnards versie: van een bijbels gedicht, een lied eigenlijk ook, dat staat in het Lucasevangelie. Daar zingt een jonge vader uit vreugde, dat hij – ondanks het feit dat hij nogal op leeftijd is, en dat er eigenlijk niet meer inzat - een zoon heeft gekregen. Zacharias heet de vader. En de zoon, waar hij zo gelukkig mee is, heet Johannes. Het lied van vader Zacharias getuigt van hoop op bevrijding, herleving, overwinning van licht over duisternis en vrede. Het is dus bij uitstek een adventslied: vol van geloof, van vertrouwen dat het werkelijk zal komen van dat Rijk van God, dat rijk van rechtvaardige verhoudingen en van vrede.

“Dat Koninkrijk van U, wordt dat nog wat?”, vroeg de honderd jaar geleden geboren dichter Gerard Reve zich af toen hij bij het graf stond van een achttienjarige jongen, gedood in de oorlog. Dat Koninkrijk van God en dat het er nog van komt: hoe moeilijk kan het ook zijn om daarop te vertrouwen, zeker ook in deze adventstijd, anno 2023, als we steden gebombardeerd zien worden, mensen misbruikt en mishandeld, de aarde wordt uitgebuit en geplunderd.

Zacharias ervaart de komst van die onverwachte zoon als een doorbraak. In zijn lied mijmert hij voor zich uit: “En jij, kind, jij zult genoemd worden profeet van de Allerhoogste, want voor de Heer zul je uit gaan om de weg voor hem gereed te maken en om zijn volk bekend te maken met hun redding.” Deze hoge verwachtingen, die hij van zijn zoon Johannes heeft, heeft vader Zacharias niet zelf verzonnen. Evangelist Lukas vertelt, dat Zacharias van Hogerhand – door een engel namelijk – is aangezegd dat zijn zoon voorbode zal zijn van de komst van Gods koninkrijk van gerechtigheid en vrede. “Hij zal velen uit het volk van

Israël tot de Heer, hun God, brengen,” had de engel gezegd. En: “Als bode zal hij voor God uit gaan.”

En zo aanvaart Johannes dan ook – volwassen geworden - zijn roeping. Hij wordt de wegbereider van de door God gezondene, de Messias. Maatschappelijk gezien was het toen ook een tijd van spanning en polarisatie. Maar te midden daarvan getuigt Johannes ervan dat hoop en licht dagen voor wie in het donker verkeren van hun bestaan. En bij het woord voegt hij de daad. Hij doopt mensen: een ritueel vol hoop en verwachting. Daarvoor moet hij buiten de stad zijn, in de periferie waar degenen rond scharrelden, die het niet zo getroffen hebben in het leven. Afgelopen week hoorden we daarover. En dat de tempelelite uit de stad dat maar een bedreigende zaak vond. Men stuurde een onderzoekscommissie erop af, die probeerde erachter te komen, wat Johannes' identiteit en missie was. Maar tevergeefs: Johannes liet hij zich iets opdringen, wat hij niet was. “Ik ben de stem die roept in de woestijn”, had hij over zichzelf gezegd. Een stem is Johannes. Hij is, wat je hoort. Hij is niet vast te leggen in een hokje. In het spoor van de oude profeten roept hij verandering op met woorden, met het Woord van de Eeuwige. Hij is een wegbereider. Hij laat zich – alle onderzoekscommissies en onbegrip van de kant van de religieuze en politieke leiding van zijn tijd ten spijt - er niet van weerhouden, om te doen, waartoe hij geroepen is.

En de waarachtigheid van zijn roeping, wordt bevestigd, als hij onder de mensen die naar hem toe komen op een zeker moment Jezus herkent als de Messias. Hoezeer een geestverwant is van Johannes blijkt, als hij samen met een aantal leerlingen, die hij inmiddels om zich heen heeft verzameld, net als Johannes mensen gaat dopen. Johannes én Jezus zien de waarde van dat zo betekenisvolle ritueel, om mensen - niet alleen met woorden - maar ook lichamelijk ervaarbaar te maken hoe bevrijdend bezinning op je bestaan, en een nieuw begin kan zijn.

Je zou zeggen: daar hoeven geen grenzen aan te worden gesteld. Het zou toch geen probleem moeten zijn dat op meer plekken tegelijk mensen die ervaring mogen ondergaan van dat nieuwe begin voor Gods aangezicht. Maar toch. Er ontstaat een discussie tussen de leerlingen van

Johannes en iemand die het opmerkelijk vindt dat er twee van die charismatische religieuze leiders zijn, die zo dicht bij elkaar precies hetzelfde doen. Diegene spreekt de leerlingen van Johannes erop aan. Het is niet helemaal duidelijk, wat nu precies zijn probleem is. Zoals je dat wel eens hebt, dat een ander zich ergens mee bemoeit en je krijgt niet helemaal scherp waarom nou. In ieder geval is het effect van die stoorzender, dat de leerlingen van Johannes onzeker worden. Waarschijnlijk wisten ze er wel van: van dat groepje rond Jezus. En dat ook daar gedoopt werd. Maar het maakte niet uit. Het ging samen op. Heeft de anonieme man twijfel gezaaid? Iets laten vallen van ... aantallen? In de trant van: 'Goh, jullie hier ook aan het dopen? Maar jullie zijn wél met wat mínder hoor, dan zij daar verderop!' Suggesterend dat naar Jezus toch wel wat meer mensen toe gaan. Jezus meer dan Johannes?

De leerlingen van Johannes zitten ermee. Juist Jezus, waar hun meester gloedvol van getuigt, trekt blijkbaar meer mensen. "Iedereen gaat naar hem toe", zo beklagen ze zich. Oh wee: ze zijn aan het vergelijken geslagen. Ze zijn terecht gekomen op het gevaarlijke terrein van het tellen, van de aantallen. Van het meer of het minder. Ze laten zich meeslepen in het vergelijken, elkaar de maat nemen. Concurrentie, rivaliteit steekt de kop op: "Die Jezus en zijn leerlingen hebben een succesvoller doop-bedrijf dan wij!" En misschien zijn ze ook wel bang: bang voor verandering, voor verlies van een monopolie, van relevantie. Dat ze er vóór je het weet niet meer toe doen.

Maar Johannes zelf heeft daar in het geheel geen last van, niet van het veronderstelde 'succes' van Jezus, en al helemaal niet van jaloezie of angst. Want als hij ergens van is overtuigd, dan is het zijn identiteit. Van wie hij is: de voorloper, degene die roept in de woestijn. Hij herinnert zijn leerlingen eraan, dat ze hem toch steeds hebben horen getuigen: "Ik ben de Messias niet, maar ik ben voor hem uitgezonden." Op de voorkant van de orde van dienst zien we Johannes. Met zijn wijzende vinger naar die ander, naar Jezus – aan het kruis. Dat zien we hier niet, omdat dit een detail is van een groter schilderij, het Isenheimer Altaar in Colmar. Maar juist dat wijzende gebaar naar degene, die niet te

zien is, is zo betekenisvol: het gaat om het van zichzelf af wijzen. Toen de onderzoekscommissie uit de stad Johannes was komen ondervragen, hebben zijn leerlingen hem horen belijden: "Ik ben niet de Messias... ik ben het niet... nee!" Toen heeft hij ferm zijn identiteit en integriteit bewaakt, zich niet opportunistisch mee laten slepen om iets anders te zijn of te zeggen, dan waartoe hij geroepen is: de ten diepste dienstbare voorloper en vreugdebode van de Messias.

Maar nu dreigen zijn eigen leerlingen hem in de valkuil in te trekken: van concurrentie, van angst om terrein te verliezen, om de mindere te zijn. Het komt nu aan op integer leiderschap! Om te blijven, waartoe Johannes samen met zijn leerlingen geroepen is: voorbij de eigen geldingsdrang en zucht naar succes, voorbij de kick, om de grootste te zijn. Enkel getuigend en dopend mensen begeleiden op de weg van de verwachting.

De jaloezie van de leerlingen van Johannes is een waarschuwing voor een ieder, die op het terrein van de zachte krachten werkt, in een geloofsgemeenschap bijvoorbeeld. Om nooit te vergeten, dat het Gods kerk, Gods gemeenschap is. Zo'n gemeenschap zien als iets wat maakbaar is? "Doe dat niet", zegt Johannes. "Maar zie een ieder, die naar je toekomt: als geschenk. Want een mens kan alleen ontvangen, wat hem door de hemel gegeven wordt."

Hoe kan Johannes aan zijn leerlingen duidelijk maken, dat juist nu het moment gekomen is waar alle verwachting op gericht is, alle hoop op "die nieuwe hemel en die nieuwe aarde", waar de profeet Jesaja van sprak. En dat je daar niet komt, als je opportunistisch uitzoekt, hoe je zelf hogerop kunt komen. Dat je op zoek zult moeten gaan naar wat je met elkaar verbindt: omdat wij allemaal mensen zijn, die verlangen naar een leven, dat ten diepste leven is! Dat kan alleen, waar betrokkenheid op de ander, waar liefde de toon aangeeft. Anders komen we er niet! Als we met elkaar vriendschap, betrokkenheid, verbinding willen brengen in een verdeelde wereld: zoek dan elkaar, kijk naar wat je met elkaar deelt en koester dat.

Zoals het een goede leermeester betaamt, illustreert Johannes zijn corrigerende opmerkingen tegenover zijn leerlingen, aan de hand van een kleine gelijkenis over de rol van de vriend van de bruidegom bij een bruiloft. Het is de rol van de ceremoniemeester, de wedding planner. Het is degene, die op het grote feest van de liefde een weliswaar ondersteunende, maar essentiële rol heeft. Hij is verantwoordelijk voor de voorbereidingen tot en met het begeleiden van de bruid naar de bruidegom toe. Het is een dienstbare rol waarbij je in vriendschap verbonden bent met bruidegom en bruid. Maar uiteindelijk deel je alleen vanaf een afstand in de vreugde. Dat kan een wankel evenwicht zijn. Misschien hebt u de film "My best friend's wedding" een keer gezien. De beste vriendin van de bruidegom moet een bruiloft organiseren, maar ze is zijn ex-vriendin en blijkt zelf verliefd te zijn op hem. Het levert hilarische situaties op. Ruimte maken voor de liefde van een ander: dat gaat blijkbaar niet over rozen.

En, zo wil Johannes maar zeggen: "Lieve leerlingen, oefen je erin, om niet in de weg te staan van de liefde, die in hoogst eigen persoon – Jezus - even verderop dopend aan het werk is. Je hoeft niet groter te zijn dan een ander, of belangrijker. Als geliefd mens kun je juist gerust kleiner, onbelangrijker worden. Liefde behoort tenslotte tot de zachte krachten, die juist toenemen, als je ze deelt.

Na deze passage verdwijnt Johannes uit het verhaal. Hij heeft de weg bereidt voor de liefde. Die kan nu verder haar spoor trekken door de wereld. Johannes is haar vóór-gegaan met zijn boodschap, om niet bang te zijn voor de liefdevolle overmacht van een ander. Maar om je te koesteren in de rijkdom van wie je zelf ten diepste bent: een geliefd mensenkind van God. Ook daarin is hij een voorganger van Jezus Messias: in het voor-leven van de verzoening en van de liefde. En in haar schuilt het geheim, dat het nog wat wordt: met dat Koninkrijk.

Amen.